

Н. Г. Шпанковська

чл.-кор. АЕН України

канд. екон. наук, почесний проф.

e-mail: NinaShpancovska@gmail.com,

Національна металургійна академія України, м. Дніпро,

Л. В. Городянська

канд. екон. наук

ORCID 0000-0002-4482-1690

e-mail:gorod_lv@knu.ua,

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ Й ФУНКЦІОНУВАННЯ КОРПОРАЦІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Вступ. Характерною ознакою сучасної глобалізації світової економіки є підсилення її тенденцій. Але вони дотепер є недостатньо досліджені. Крім того, досі немає загально визнаного і точного тлумачення сутності глобалізації як наукової категорії. В першу чергу це вимагає глибокого і всебічного теоретичного осмислення особливостей глобалізованої економіки, її переваг та недоліків, розробки, удосконалення і втілення практичних рекомендацій на всіх рівнях управління для врахування впливу глобалізації та інтеграції як її наслідків. Крім того, сучасний понятійний апарат не враховує специфіки періоду глобалізаційних та інтеграційних процесів і потребує корегування наукових категорій як за формою, так і за змістом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загально-визнаною точкою зору є те, що на початку 70-80-х років XX століття інтернаціоналізація світової економіки перейшла до сталої стадії глобалізації. Але витоки глобалізації, на наш погляд, з'явилися ще у першій половині XX століття, в епоху так званого космополітизму. Так, великий глобалізаційний музикант Антон Рубінштейн вважав, що космополітизм може бути «насадженням», а патріотизм є вродженням. Глобалізація, яка охопила світове господарство, змінює співвідношення між внутрішніми та зовнішніми факторами матеріального виробництва, технологій, інвестицій в економічні ресурси та інше.

Розвиток національних економік на сучасному етапі неможливий без врахування таких зовнішніх факторів:

- міжнародного розподілу праці та кооперації виробництва, зовнішньої торгівлі, підсилення взаємозв'язків і взаємозалежності національних економік при їх участі у світовому господарстві;

- підсилення ролі контролю і його розподілу (розподілений контроль);

- визначення особливостей формування, розвитку підприємств та управління (стратегічного, тактичного та оперативного) в умовах глобалізації. Воно регулюється не тільки національними, а й міждержавними та наднаціональними органами управління при розподіленому між ними контролі.

Розробка та реалізація національних стратегій економічного розвитку вимагає враховувати міжнародні пріоритети, стандарти, норми поведінки та нормативи основних учасників глобалізованої господарської діяльності. Тому необхідна адаптація до них та коригування українського нормативно-правового за-

безпечення економічної діяльності суб'єктів господарювання.

Глобалізація, як якісно новий етап в еволюції розвитку світової економіки, виникла на межі XX і XXI століть. За останні три десятиріччя значно активізувалися та загострилися дискусії в наукових і ділових колах щодо його сутності, позитивних і негативних рис та наслідків. Вітчизняна економічна думка формувалась у загальному руслі світового розвитку. Її особливістю була креативна спрямованість. Як приклади, наведемо таке:

- концепція довгих або великих хвиль з підвищувальними фазами Миколи Кондратьєва [1], яка відкрила цілий напрямок досліджень, що продовжується й зараз;

- дослідження М.І. Туган-Барановським ролі та динаміки капіталовкладень, які визначають основи циклічного розвитку;

- теоретичні передумови й двухсекторні моделі (для засобів виробництва та предметів споживання) для визначення збалансованих довгострокових темпів розвитку економіки, які розроблені Г. А. Фельдманом та іншими з метою їхнього практичного впровадження та використання в прогнозуванні й плануванні економічних процесів.

Історія економічних наук свідчить про те, що більшість проблем, які породжували суперечки науковців багато років тому, повертаються назад на новому витку історичного розвитку. Цей об'єктивний процес вимагає обов'язкового вивчення та дослідження еволюції господарських процесів та оцінки їхнього стану.

Відтепер немає єдиної думки щодо змісту терміну «глобалізація». Зокрема, М. Кальтес вважає, що глобалізація – це нова капіталістична економіка, інформація, знання та інформаційні технології. Їх автор розглядає як головні джерела продуктивності та конкурентоспроможності. Вона організується через сітьову структуру менеджменту, виробництва та розподілу (а не окремих фірм, як раніше) [2, с. 65]. Вважаємо, що автор не акцентує увагу на комплексному підході до визначення економічної суті терміну «глобалізація», а розкриває лише її структурні елементи.

А.О. Задоя [3, с. 15] під терміном «глобалізація» розуміє якісно новий етап розвитку інтернаціоналізації господарського життя. Однак у визначенні автор не пояснює сутність даного поняття.

На наш погляд, «глобалізація» – це сталий, безповоротний процес укрупнення системи або «комплексу» суб'єктів господарювання світової економіки,

яким притаманні щільні взаємобумовленість і взаємозв'язки. Наслідком глобалізації є інтеграційні процеси, які характерні для усіх рівнів економіки: мега-, макро-, мезо-, мікро- та нанорівня.

Постановка проблеми. Тісні взаємозв'язки й обумовленість наукових категорій вимагають комплексного підходу щодо їхнього вивчення й удосконалення з врахуванням загальнонаукового принципу дослідження від загального до часткового. Таким вимогам відповідає методологія економічної науки [4, с. 292]. Тому актуалізується проблема її удосконалення.

Метою статті є оцінка тенденцій розвитку глобалізаційної економіки.

Задля її досягнення необхідно вирішити наступні завдання:

- виявлення тенденцій, що впливають на національну економіку в період глобалізації та визначення їх особливостей;
- уточнення економічної сутності глобалізації;
- розробка типології суб'єктів господарювання в умовах глобалізації;
- дослідження проблеми зменшення кількості кваліфікованих працівників в умовах глобалізації та напрямів їх відтворення;
- розробка заходів щодо організації та функціонування корпорацій в умовах глобалізації.

Теоретичні основи дослідження. На підставі проведеного аналізу [2, 3, 5, 6] у дослідженні виявлено особливості сучасної глобалізованої економіки, ознаками якої є:

- міжнародна інтеграція як наслідок глобалізації;
- підсилення ролі аналізу макро- і мегаоточення;
- вільне перетікання великого капіталу до регіонів, де можливе отримання максимального прибутку, і як наслідок, пов'язані з ними міграційні процеси і виток кваліфікованих кадрів;
- загострення соціально-економічних конфліктів, що вимагає їхнього дослідження, та ін.

Звичайні форми організації національного виробництва (централізована, децентралізована та змішана) доповнились інтернаціоналізованою формою, яка набула сталості.

Визначимо, що сучасний етап розвитку глобалізаційних та інтеграційних процесів потребує проведення:

- міжгалузевих економічних досліджень;
- інтеграції академічної, вузівської, галузевих і заводських наук та практик;
- розробки та удосконалення структури елементів систем державного, міждержавного та інтернаціоналізованого регулювання економічної діяльності в умовах глобалізації, а також уточнення змісту кожного з елементів.

Різноманіття ринкових процесів в умовах глобалізації, на наш погляд, потребує ситуаційної оцінки та врахування наступних змін:

- переорієнтації з формування й реалізації звичайних «стратегій зростання» до інших, більш складних «стратегій розвитку» (з урахуванням диверсифікації виробництва, ефективного використання економічних ресурсів, територіального розміщення, взаємовідносин та ін.) суб'єктів господарювання;
- кон'юнктури ринку;
- оперативного реагування на швидку зміну умов функціонування з позиції ускладнення та з урахуванням зовнішніх та внутрішніх негативних факторів впливу на стан економіки суб'єктів господарювання;
- ускладнення та загострення соціально-економічних та екологічних явищ і процесів;
- диверсифікація виробництва;

– необхідність розподіленого контролю на мега-, макро-, мезо-, мікро- та нанорівнях.

До організації та функціонування розподіленого контролю учасників ринкових взаємовідносин в умовах глобалізації пропонується застосування комплексного системного підходу. Так, Джордж Сорос пов'язує вплив глобалізації зі станом сучасних основоположних міжнародних інститутів, таких як ООН, Світовий банк і Міжнародний валютний фонд, виявляє їх слабкі сторони і пропонує ефективні заходи по корекції їх недоліків, а також показує безумовні економічні і соціальні переваги єдиної світової системи [6, с. 24-35]. Оскільки головними суб'єктами економічної діяльності є корпорації (національні, міжнаціональні, транс-континентальні корпорації та інші), одним із важливих завдань сучасних економічних теорій є розробка їхньої класифікації. Систематизація літератури [1-6], аналіз існуючих підходів до визначення типології корпорацій дозволили авторам запропонувати класифікацію, яку побудовано з урахуванням особливостей глобалізаційних і інтеграційних процесів. Класифікація дозволяє систематизувати та структурувати розмаїття суб'єктів господарської діяльності за ключовими ознаками з подальшим поділом їх за видовими групами, а потім деталізувати, досліджувати та визначити особливості кожної з них.

В дослідженні нами пропонується класифікація (типологія) суб'єктів господарювання в умовах глобалізації та інтеграції за такими ознаками:

- 1) *за територіальним охопленням або розповсюдженістю* виокремлюються – національні, регіональні, багатонаціональні, континентальні, міжконтинентальні та транснаціональні корпорації (ТНК);
- 2) *за структурним поділом* – галузеві, міжгалузеві, змішані;
- 3) *за особливістю операційних процесів* – науково-дослідницькі, дослідно-конструкторські і проектні організації; добувні, виробничі, у сфері послуг, змішані корпорації;

4) *за формою організації контролю* – концерни і кластери, фінансово-промислові групи, науково-виробничі об'єднання та інші;

5) *за структурою корпоративної власності* – корпорації, де основними власниками є трудовий колектив; корпорації; корпорації, коли власниками є зовнішні володарі акцій; змішані.

Одним із наслідків глобалізації світової економіки (господарства) є підсилення міграційних процесів. Нагальною проблемою в Україні є виток молоді та кваліфікованих трудових ресурсів, як активної частки населення.

Гостро для підприємств України постає питання відтворення потенціалу робочої сили, й зокрема потенціалу висококваліфікованих працівників. За останні роки значна кількість кваліфікованих працівників емігрувала, також відбулася втрата населення шляхом природного убоутку. Це пов'язано з впливом політичного та економічного стану в Україні на рівень життя, кількість, частку висококваліфікованих працівників в робочій силі та її конкурентоспроможність.

Зазвичай, різні школи встановлювали до економічного суб'єкта (homoeconomicus) різні сподівання, що пояснюється особливостями їх економічної поведінки. Так, Дж. Кейнс вважав індивіда схильним до заощаджень і схильним до «грошових ілюзій» [7, с. 354], М. Фрідман виявляє у індивіда «адаптивні очікування» [5, с. 24-27].

В умовах глобалізованої системи професійно-трудова діяльність пов'язана з розвитком професійних,

трудова навичка людини, способів виробництва матеріальних і нематеріальних благ. Категорію «зайняті» з позиції їх участі у трудовій діяльності доцільно розглядати за двома категоріями, як *низько-* та *висококваліфіковані*. Висококваліфіковані працівники є важливою частиною трудових ресурсів, яка утворює інтелектуальний потенціал України. Отже, *проблема зменшення кількості кваліфікованих працівників (нанорівень) в умовах глобалізації* потребує дослідження й розв'язання шляхом розробки заходів, які сприятимуть зменшенню негативного впливу цього процесу на вітчизняну економіку.

В економічній теорії [5; 8] робоча сила розглядається як здатність людини до праці, сукупність фізичних і духовних здібностей, які людина використовує у своїй професійній діяльності. Праця є важливою умовою існування людини, її розвитку й добробуту суспільства загалом. Різновидом соціальної поведінки людини є трудова діяльність. Основним видом трудової діяльності є продуктивна праця людини в певній галузі її життєдіяльності і класифікується як професійна праця. Відповідно до Методологічних положень [9] до трудової діяльності відносяться всі види продуктивної діяльності, що здійснюється особами будь-якої статі та віку з метою виробництва товарів або надання послуг для використання іншими особами або для власного використання, як оплачувані, так і неоплачувані. Вперше з часу прийняття міжнародних рекомендацій по статистиці зайнятості, неповної зайнятості і безробіття, нові концептуальні рамки статистики трудової діяльності повністю збігаються із загальними межами сфери виробництва системи національних рахунків (СНР-2008), а також концепцією економічних одиниць.

У дослідженні [10] сформовано способи (інструменти) відтворення ділових якостей людини в контексті покращення в майбутньому рівня їх потенціалу задля зростання ефективності виробництва суб'єктів господарювання [10, с. 72].

Аналіз статистичних даних кількості населення України за період 1992–2018 рр. [11] виявив, що починаючи з 2009 року спостерігається негативна тенденція поступового зниження кількості населення.

Для дослідження статистичних даних обрано інтервал з 2000 по 2018 р. Прогнозний аналіз проведено за період з 2018 по 2024 р. з врахуванням зовнішніх факторів та згладжування, що відбувається з використанням технології машинного навчання. Зазвичай, традиційні підходи щодо прогнозування населення враховують: загальні закони розвитку населення, аналіз статистичних закономірностей, базуються на стохастичній інтерпретації населення. За призначенням усі демографічні прогнози поділяються на реалістичні, аналітичні, нормативні, прогноз-застереження та функціональні. Демографічний прогноз – перспективний розрахунок чисельності населення. Він ґрунтується на даних про зміну чисельності, статевовікової структури, народжуваності, смертності, міграції як у минулому, так і майбутньому тощо.

Автори намагалися зробити реалістичні *короткострокові прогнози* за період до 5 років, оскільки саме їх використовують у розрахунках балансів робочої сили. При реалістичних прогнозах на кожний окремий момент часу всі параметри визначаються не як окремі величини, а як довірчі інтервали, тобто максимальне й мінімальне значення показників, які, швидше за все, досягнуті не будуть. Тобто, довірчий інтервал є діапазоном, що оточує кожне прогнозоване значення, в який, згідно з прогнозом (з нормальним розподілом),

має потрапити 95% майбутніх точок. Довірчий інтервал допомагає з'ясувати точність прогнозу. Чим менше інтервал, тим вище довіра до прогнозу для тієї чи іншої точки.

Існує багато методів прогнозування тенденції чисельності населення, наприклад: екстраполяційні методи, метод марківських ланцюгів, методи Хольта і Брауна, метод Вінтерса, регресійні методи прогнозування, методи Бокса-Дженкінса (ARIMA), метод «Гусениці» SSA та інші.

Автори обрали екстраполяційний метод (метод оцінки тенденцій), що ґрунтується на даних про середньорічні абсолютні зміни чисельності населення за певний період. Якщо ці показники відомі, то можна розрахувати чисельність населення на будь-яку кількість років уперед, вважаючи їх сталими на весь прогнозний період. Екстраполяційний метод найбільш поширений і дає уявлення про динаміку демографічного явища.

Новітні інформаційно-комунікаційні технології значно спрощують прогнозування можливостей відтворення трудових ресурсів з використанням ІТ і нового підходу [12, с. 49–53]. Суть його полягає у відтворенні потенційної частини трудових ресурсів у контексті зростання якостей висококваліфікованих працівників. Використання Office 365, Excel 2016, Excel 2019 спрощує процедуру прогнозування внаслідок використання функцій прогнозування часових рядів для передбачення майбутніх значень з урахуванням ретроспективних даних, в яких використовуються передові методи машинного навчання, такі як експоненційне потрійне згладжування. Прогноз передбачає майбутні значення на основі статистичних даних і алгоритму експоненційного згладжування (ETS) версії AAA.

Результати дослідження. У дослідженні використано статистичні дані Держстату України за період з 2000 по 2018 р. [11]. Проведено дослідження чисельності населення й прогнозування тенденції їх кількості в короткостроковій перспективі. Аналіз статистичних даних чисельності населення України в цілому та частки економічно-активного населення (робочої сили) показав, що вона не перевищує 55%.

За результатами аналізу динаміки чисельності населення обґрунтовано прогноз чисельності населення країни до 2024 р. Виявлено негативну тенденцію загального скорочення чисельності населення країни в цілому. Негативна тенденція загального скорочення кількості населення має об'єктивні причини, що пов'язані з військовими діями, смертністю та негативним станом економіки України, яка спричинила безробіття. Серед важливих причин є також міграція населення, обумовлена впливом глобалізаційних процесів на національну економіку. Однією з важливих проблем відтворення трудових ресурсів є зростання рівня продуктивності праці. Тому доцільно визначена необхідність аналітичної оцінки розподілу трудових ресурсів держави за віковими категоріями та гендерними ознаками, прогнозування тенденції зміни кількості населення в цілому та визначення частки його трудових ресурсів.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

У статті:

- 1) визначено тенденцію підсилення глобалізаційних процесів;
- 2) уточнено сутність дефініції «глобалізація» з урахуванням розширення взаємозв'язків суб'єктів господарювання у світовій економіці;
- 3) за результатами проведеного статистичного аналізу виявлено негативну тенденцію загального ско-

рочення чисельності населення країни та складено прогноз зміни населення країни до 2024 р.;

4) обґрунтовано класифікацію корпорацій в умовах глобалізації за п'ятьма ознаками: територіальним охопленням, структурним поділом, особливістю операційних процесів, формою організації контролю, структурою корпоративної власності. Для практичного застосування запропонованої класифікації корпорацій в умовах глобалізації в подальших дослідженнях необхідно визначити особливості кожної видової групи.

Перспективою подальших досліджень є:

1) визначення особливостей організації та функціонування корпорацій в умовах глобалізації, що потребує розробки на державному рівні відповідних заходів;

2) аналіз динаміки трудових ресурсів за групами; аналіз зміни чисельності населення України, згрупованого за гендерною ознакою та зміни чисельності міського й сільського населення; проведення ситуаційної оцінки впливу інновацій на рівень відтворення трудових ресурсів корпорацій України в умовах глобалізації та інтеграції.

Існує необхідність створення комплексної методики оцінки трудових ресурсів суб'єктів господарювання та розробки заходів, спрямованих на зниження негативного впливу міграції висококваліфікованих працівників з нашої країни й пожвавлення національної економіки з урахуванням впливу глобалізаційних та інтеграційних процесів економічної науки і практики з метою відродження та розвитку України.

Список використаних джерел

1. Кондратьев Н. Д. *Избранные сочинения*. Москва: Экономика, 1993. 543 с.
2. Кох Р. Менеджмент и финансы от А до Я. СПб: «Издательство Питер», 1999. С. 65.
3. Міжнародні стратегії економічного розвитку: навч. посіб. / За ред. А.О.Задої. Київ: Знання, 2007. 332 с.
4. Шпанківська Н.Г. Методологія аналітичної підтримки управлінських рішень у випереджальному управлінні економікою. *Ученые записки Крымского федерального университета имени В.И. Вернадского. Экономика и управление*. Симферополь, 2016. Т. 2 (68), № 1. С. 291-296.
5. Сорос Джордж. *О глобализации*. Москва: Эксмо, 2004. 224 с.
6. Фридман Мильтон. *Капитализм и свобода* / [пер. с англ.]. Київ: Дух і літера, 2010. 320 с.
7. Кейнс Дж. М. *Общая теория занятости, процента и денег*. Москва: Эксмо, 2007. 960 с.
8. Економічна енциклопедія: У 3 т. / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ: Вид. центр «Академія», 2002. Т. 3. 952 с.
9. Методологічні положення щодо класифікації та аналізу робочої сили й окремих форм трудової діяльності: Наказ Держстату від 28.12.2018 р. № 292. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2018/292/mp_rs_new.pdf.
10. Городянська Л.В. *Відтворювані економічні ресурси: теорія та методологія обліку і аналізу* [монографія]. Київ: КНЕУ, 2013. 259 с.
11. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Формат цитування:

Шпанківська Н. Г., Городянська Л. В. Особливості організації й функціонування корпорацій в умовах глобалізації. *Вісник економічної науки України*. 2019. № 2 (37). С. 44-47. doi: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2\(37\).44-47](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2(37).44-47)

Shpankovska N. G., Gorodianska L. V. (2019). Features of the Organization and Functioning of Corporations in the Conditions of Globalization. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 2 (37), pp. 44-47. doi: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2\(37\).44-47](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2(37).44-47)

12. Городянська Л.В. Аналіз можливостей відтворення економічних ресурсів на підприємстві з використанням ІТ: збірник тез II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Нові інформаційні технології управління бізнесом» (м. Київ, 14.02.2019 р.). Київ: Спілка автоматизаторів бізнесу, 2019. С. 49-56.

References

1. Kondrat'yev N. D. (1993). *Izbrannyye sochineniya* [Selected Works]. Moscow, Economics [in Russian].
2. Kokh R. (1999). *Menedzhment i finansy ot A do YA* [Management and finance from A to Z.]. St. Petersburg: "Publisher Piter" [in Russian].
3. Zadoia A.O. (Eds.). (2007). *Mizhnarodni stratehii ekonomichnoho rozvytku* [International Economic Development Strategies]. Kyiv, Znannia [in Ukrainian].
4. Shpankivska N.H. (2016). *Metodolohiia analitychnoi pidtrymky upravlinskykh rishen u vyperedzhalnomu upravlinni ekonomikoiu* [Methodology of analytical support of managerial decisions in advance management of economy]. *Uchenyye zapiski Krymskogo federal'nogo universiteta imeni V.I. Vernadskogo. Ekonomika i upravleniye – Scientific notes of the Crimean Federal University named after V.I. Vernadsky. Economics and Management*. Simferopol, Vol. 2 (68), №1, pp. 291-296 [in Ukrainian].
5. Soros George (2004). *About globalization*. Moscow, Eksmo [in Russian].
6. Fridman Milton. (2010). *Kapitalizm i svoboda* [Capitalism and freedom]/ Trans. from English. Kyiv? Duh i litera [in Ukrainian].
7. Keynes, J. M. (2007). *General theory of Employment, Interest, and Money*. Moscow, Eksmo [in Russian].
8. Mochernyi S. V. (Eds.). (2002). *Ekonomichna entsyklopediia: U 3 t.* [The Economic Encyclopedia: In 3 vols.]. Kyiv, Akademiia, Vol. 3. 952 p. [in Ukrainian].
9. *Metodolohichni polozhennia shchodo klasyfikatsii ta analizu robochoi syly u okremykh form trudovoi diialnosti: Nakaz Derzhstatu vid 28.12.2018 r. № 292* [Methodological Provisions on Classification and Analysis of the Workforce and Certain Forms of Labor Activity: State Statistics Service Order No. 292 of 28.12.2018]. *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2018/292/mp_rs_new.pdf [in Ukrainian].
10. Horodianska L.V. (2013). *Vidtvoriuvani ekonomichni resursy: teoriia ta metodolohiia obliku i analizu* [Reproducible economic resources: accounting theory and methodology]. Kyiv, KNEU [in Ukrainian].
11. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy* [State Statistics Service of Ukraine]. (n.d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
12. Horodianska L.V. (2019). *Analiz mozhlyvostei vidtvorennia ekonomichnykh resursiv na pidpriemstvi z vykorystanniam IT* [Analysis of possibilities of reproduction of economic resources at the enterprise using IT]: *Novi informatsiini tekhnologii upravlinnia biznesom – New information technologies of business management: Proceedings of the 2nd All-Ukrainian Scientific and Practical Conference* (pp. 49-56). Kyiv, Business Automation Association [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 29.07.2019

Прийнято до друку 19.12.2019